

Eläinsuojeluoikeus – Suomen eläinsuojeluoikeuden yleiset opit eurooppalaisen valtiosääntöoikeuden viitekehyksessä

1. Johdanto

Eläin kategorisoidaan varallisuus oikeudessa irtaimiksi esineiksi. Irtaimia esineitään, omaisuuttaan, saa lähtökohtaisesti käyttää haluamallaan tavalla. Eläinsuojelulainsäädäntö kuitenkin rajoittaa irtaimen omaisuuden käyttövapautta eläinten suojelemiseksi. Eläin onkin oikeudellisesti muutakin kuin vain irtain esine.

Kykyä tuntea esimerkiksi kärsimystä on historiallisesti pidetty perusteena lukea eläimet eettisen harkinnan piiriin. Yhteiskunnassa vallitsevat moraalikäsitteet vaikuttavat siihen, millaista ainesta oikeuden pintatasolla, kuten lainsäädännössä, vallitsee. Oikeusjärjestyksemme sisältää elementtejä, jotka suojelevat eläimiä siksi, että ne voivat tuntea. Tämä aines ei asetu vakiintuneesti minkään oikeudenalan piiriin. Esimerkiksi ympäristöoikeuden näkökulmasta eläinyksilöt ovat ennemminkin osa eläinlajeja ja luonnon monimuotoisuutta kuin tuntoisia olentoja.

Eläimiä muutoin kuin pelkästään esineinä taikka luontokappaleina lähestyvää oikeusjärjestyksen ainesta on viime vuosikymmeninä aseteltu omaksi oikeudenalaksi. Oikeudenalat jäsentävät oikeusjärjestystä, oikeudellista normimassaa, johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Oikeudenalat ovat yleisten oppiensa määrittämiä. Yleiset opit, kuten yleiset oikeusperiaatteet ja oikeuskäsitteet, vallitsevat oikeuskulttuurin ja oikeuden syvärakenteen tasolla. Ne muuttuvat oikeuden pintatason ainesta verkkaisemmin.

Yleiset opit ovat oikeustieteellisen esiyymmärryksen paikoin ääneen lausumaton perusta. Monelle oikeustieteilijälle lienee esimerkiksi varsin selvää, että vaikka laki eläinten hyvinvoinnista (693/2023) soveltuu kaikkiin eläimiin, rajautuu joukko eläimiä – ihmiset – eläinlain suoja-alan ulkopuolelle. Vaikka ihminen on biologisesti eläin, oikeusjärjestelmätasoisena oikeuskäsitteenä eläin viittaa muihin eläimiin kuin ihmiseen.

* Veera Koponen, OTT. Lectio praecursoria Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa 28.11.2025 pidetyssä väitöstilaisuudessa, jossa kirjoittaja puolusti väitöskirjaansa Eläinsuojeluoikeus – Suomen eläinsuojeluoikeuden yleiset opit eurooppalaisen valtiosääntöoikeuden viitekehyksessä. Lektio esitetään tässä vähäisin muutoksin ja täydennyksin.

2. Yleisten oppien muotoilun lähtökohdat

Voimassa olevan oikeuden suhtautuminen eläimiin on suojeleva. Siksi kutsun oikeudenalajakokelasta, jolle yleiset opit olen muotoillut, eläinsuojeluoikeudeksi. Eläinsuojeluoikeus perustuu sille ajatukselle, että myös monet muut eläimet kuin ihmiset ovat tuntoisia.

Jotta eläinsuojeluoikeus mielletäisiin oikeudenalaksi, on sen oikeudenalaluonteesta vakuutettava muutkin kuin eläinoikeustieteilijät. Siksi olen muotoillut yleiset opit voimassa olevan oikeuden perusteella. Yleisten oppien jäsennykseni ei siis perustu esimerkiksi siihen lähtökohtaan, ettei eläimiä tulisi lainkaan käyttää ihmisen tarpeisiin.

Jäsennykseni ei ole vaihtoehtoinen sitenkään, että se asettuisi aiemman jäsennyksen haastajaksi – aiempaa jäsennystä eläinsuojeluoikeuden yleisistä opeista ei ole. Kyse ei ole siitäkään, että eläinsuojeluoikeus irtautuisi jostain muusta oikeudenalasta, joka hahmottuisi eläinsuojeluoikeuden emäoikeudenalaksi.

Siksi olen etsinyt – ja nähäkseni löytänyt – kiinnukohtan yleisten oppien muotoilulle eurooppalaisesta valtiosääntöoikeudesta. Ankkuroitumalla valtiosääntöön olen pyrkinyt turvaamaan eläinsuojeluoikeuden yleisten oppien hyväksyttävyyttä vallitsevassa oikeuskulttuurissa. Tavoitteeni on ollut, että muotoilemani yleiset oikeusperiaatteet, oikeuskäsitteet ja oikeudelliset teoriat olisivat eläinoikeustieteilijöitä laajemman auditorion hyväksyttävissä.

Valtiosääntöä pidän – ja käytän – ikkunana oikeuden syvempiin kerrostuksiin. Ne sekä rajoittavat että oikeuttavat yleisten oppien muotoilua. Olen siis toteuttanut yleisten oppien jäsennykseni valtiosääntöisissä reunaehdoissa, valtiosääntöisten suuntaviivojen evästäjänä. Valtiosääntöisiä kiinnukohtiani ovat olleet ennen kaikkea Suomen perustuslaki (731/1999), EU:n perussopimukset, EU:n perusoikeuskirja sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18–19/1990). Valtiosääntö asettaa siis ikään kuin ne uomat, joihin oikeusjärjestyksen muuta eläinsuojelullista ainesta asettelen.

3. Eläinsuojeluoikeuden valtiosääntöinen justifikaatio

Eläinsuojeluoikeuden keskeisin valtiosääntöinen kiinnukohta on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 13 artikla. Sen mukaan eläimet ovat tuntevia olentoja, joiden hyvinvoinnin vaatimukset on otettava täysimääräisesti huomioon. Suomen perustuslain säännöksistä eläinsuojeluoikeuden kannalta keskeisin on ympäristöperusoikeus eli perustuslain 20 §. Se suojaaa ainakin joitain

eläimiä osana luontoa. Vastuu luonnon monimuotoisuudesta kuuluu ympäristöperusoikeuden mukaan kaikille.

Perus- ja ihmisoikeudet turvaavat myös esimerkiksi sananvapauden käyttöä eläinten suojelemiseksi sekä veganismia vakaumuksena. Vaikka eläimiä ei siis pidetä perus- ja ihmisoikeuksien subjekteina, tarjoavat ne eläimille välillistä suojaa.

Perus- ja ihmisoikeuksia voi myös rajoittaa eläinten suojelemiseksi. Tästä olisi kyse esimerkiksi rajoitettaessa elinkeinovapautta turkistarhauksen kieltämiseksi tai rajoitettaessa uskonnonvapautta rituaaliteurastuksen kieltämiseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, EU-tuomioistuin, korkein hallinto-oikeus ja perustuslakivaliokunta ovat pitäneet eläinsuojelua perus- ja ihmisoikeuksien hyväksyttävänä rajoitusperusteena. Eläinsuojelu on myös Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 36 artiklan tarkoittama sisämarkkinarajoitusten oikeuttamisperuste.

4. Katsaus eläinsuojeluoikeuden yleisiin oppeihin

4.1. Teoria tarpeettomasta kärsimyksestä ja kuolemasta

Eläinten suojelu perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusperusteena sekä sisämarkkinarajoitusten oikeuttamisperusteena kuvastaa asetelmaa, jossa eläinten suojelu on ikään kuin poikkeus siihen pääsääntöön, että ihminen voi käyttää eläimiä haluamallaan tavalla. Tämän asetelman varaan olen muotoillut teorian tarpeettomasta kärsimyksestä ja kuolemasta. Yleisiin oppeihin kuuluvalle oikeudelliselle teorialle tavanomaisesti se kytkee yhteen oikeusperiaatteita ja oikeuskäsitteitä: kärsimyksenvälttämisperiaatteen, kuolemanvälttämisperiaatteen sekä tarpeettoman kärsimyksen oikeuskäsitteen.

Tarpeettoman kärsimyksen oikeuskäsite indikoi, että eläimelle aiheutettava kärsimys voi olla myös tarpeellista. Ajatukseen tarpeellisesta kärsimyksestä kulminoituukin koko tutkimusprosessin alku.

Esiymmärrykseni Suomen eläinsuojelulainsäädännöstä oli myönteinen, miltei pä kiitollinen. Ajattelin, että meillä on lainsäädäntö, joka suojelee eläimiä kärsimykseltä – toisin sanoen tarpeettomalta kärsimykseltä. Maaseudulla kasvaneena tuumin, että tarpeellista kärsimystä olisi esimerkiksi se kärsimys, jonka hyökkäävältä metsäeläimeltä puolustautuessaan tulisi tuolle eläimelle aiheuttaneeksi. Toinen keksimäni esimerkki tarpeellisesta kärsimyksestä oli se kärsimys, joka esimerkiksi koiralle rokoteneulan pistosta aiheutuu. Kuinka väärässä olinkaan.

Tarpeellista ei ole vain sellainen kärsimys, jonka aiheuttaminen on välttämätöntä esimerkiksi eläimen terveyden hoitamiseksi. Tarpeellista on sen sijaan kärsimys, jota yhteiskunnassa vallitsevien moraalikäsitysten mukaan pidetään tavanomaisena ja hyväksyttävänä.

Väitänkin, että tarpeellista kärsimystä on se kärsimys, jonka aiheuttamista eläimelle ei ole kielletty. Muun kärsimyksen – tarpeettoman kärsimyksen – aiheuttamista eläimelle on kuitenkin vältettävä. Kutsun tätä kärsimyksenvälttämisperiaatteeksi. Yleiselle oikeusperiaatteelle määritelmänomaisesti se tiivistää eläinsuojeluoikeuden ydinainesta. Se voi toimia myös ratkaisuperiaatteena tuomarin harkinnassa välittäen sen kautta kulloinkin vallitsevia käsityksiä kärsimyksen tarpeellisuudesta oikeuden pintatasolle.

Tarpeettoman kärsimyksen lisäksi eläinsuojeluoikeus suojelee eläimiä kuolemalta. Kuolemanvälttämisperiaatteeksi olen koonnut oikeusjärjestyksen aineksen, joka suojelee eläinten elämää muutoinkin kuin eläimen omistajan omaisuuden tai lajien säilyttämiseksi. Kuolemanvälttämisperiaatteen mukaan eläimen elämää on suojeltava tarpeettomalta kuolemalta. Tarpeellisenä näyttäytyy kuitenkin yhä esimerkiksi eläinten lopettaminen turkisten tuotantoa varten taikka teurastaminen elintarvikkeiden tuotantoa varten.

Sosiologisessa tutkimuksessa onkin katsottu tappamisen rutinoituneen osaksi ihmisen suhdetta eläimiin. Tätä heijastaa myös lainsäädäntö. Siksi kuolemanvälttämisperiaate toimii ennen kaikkea kärsimyksenvälttämisperiaatteen vastaperiaatteena. Periaatteet voivat tulla keskenään punnituksi esimerkiksi tilanteessa, jossa arvioidaan kärsimystä tuntevan eläimen lopettamista.

4.2. Vapausperiaate ja luonnonvaraisen eläimen oikeuskäsite

Kärsimyksenvälttämisperiaate ja kuolemanvälttämisperiaate kuvastavat asetelmaa, jossa eläinsuojelu kovertuu sen pääsäännön alasta, että ihminen voi käyttää eläimiä haluamallaan tavalla. Valtiosääntöisesti tämä asetelma ilmenee eläinsuojelun roolissa perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusperusteena sekä sisämarkkinarajoitusten oikeuttamisperusteena. Vaihtoehtoisen justifikaation eläinsuojeluoikeuden oikeusperiaatteille tarjoaa ympäristöperusoikeus. Se oikeuttaakin valtiosääntöisesti eläinsuojeluoikeuden kolmatta yleistä oikeusperiaatetta, vapausperiaatetta.

Vapausperiaate soveltuu vain selkärankaisiin luonnonvaraisiin eläimiin. Luonnonvaraista eläintä pidän eläinsuojeluoikeuden yleisenä oikeuskäsitteenä. Se viittaa luonnonvaraisiin eläinlajeihin kuuluviin ja luonnossa eläviin eläimiin. Vapausperiaate optimoi sitä, että luonnonvaraiset eläimet elävät luonnossa, vapaudessa. Kärsimyksenvälttämisperiaate siis suojelee eläinten hyvinvointia, kuolemanvälttämisperiaate eläinten elämää ja vapausperiaate selkärankaisten luonnonvaraisten eläinten vapautta.

5. Lopuksi

Tämä tutkimus on ollut kivulias prosessi normi- ja tulkintakannanottoja, joita en olisi itsekään tahtonut tuottaa. Eläinoikeustieteilijöiden näkökulmasta tutkimustulokseni lienevätkin lähinnä inhorealisticia. Yleisten oppien tehtävänä on kuitenkin vaalia oikeuden koherenssia, sovittaa yhteen oikeuden kerrostumien ensisilmäyksellä ristiriitaistakin ainesta. Tavoitteeni on ollut luoda dialogia oikeuden kerrostumien välille.